

Família i processos d'integració en immigració internacional a les illes Balears:

el paper de la família i l'entorn sociocultural en els processos d'integració

Antònia Pascual Galmés

Índex de continguts

1. LA IMMIGRACIÓ A LES ILLES BALEARS. RESSENYA HISTÒRICA.
2. IMMIGRACIÓ I FAMÍLIA. EL DRET A VIURE EN FAMÍLIA.
3. APROXIMACIÓ A L'ESTRUCTURA FAMILIAR DE LA IMMIGRACIÓ A LES ILLES BALEARS. PERFILS SEGONS L'EDAT I EL SEXE I LA REAGRUPACIÓ FAMILIAR.
4. FAMÍLIES MIXTES I INTEGRACIÓ.

1. La immigració a les Illes Balears. Ressenya històrica

En la dècada dels seixanta del segle XX les illes Balears començaren a convertir-se en una regió d'immigració, conseqüència de l'aparició del turisme de masses. Això va implicar un accelerat creixement econòmic, encara vigent, que va generar una gran quantitat de mà d'obra i profunds canvis econòmics, culturals, demogràfics i socials.

Es poden distingir tres etapes que caracteritzen el moviment migratori a les Illes Balears: fins l'any 1970; des de 1971 a 1990; i des d'aquest

any en endavant. Durant la primera etapa, en els anys seixanta, la immigració era majoritàriament d'origen peninsular, treballadors temporers que s'arriben a instal·lar.

En la segona etapa, la immigració peninsular és ja un fet social, s'institucionalitza i produeix efectes importants dins l'estructura social. En aquesta etapa sorgeix, també, una incipient immigració residencial d'origen europeu, i és molt escassa la presència d'immigrants internacionals d'origen no europeu. Això no obstant, en aquesta etapa, concretament al començament dels vuitanta, s'incrementen les migracions llatinoamericanes, de tipus laboral, i comencen a sorgir flu-

xos migratoris magrebins en algunes zones de les Illes. Per tant, fins a la dècada dels noranta, l'empresariat balear es nodreix de mà d'obra barata que provenia bàsicament de sectors rurals de la Península. Però amb l'entrada d'Espanya a la Comunitat Europea (l'any 1986) aquestes zones de la Península es desruralitzen, la qual cosa produeix un efecte cridada a altres sectors rurals més significatius, llatinoamericans i africans.

Al voltant de 1990 es pot situar l'inici de la tercera etapa. L'elevada especialització turística amb la seva corresponent elevada demanda de serveis turístics i la necessitat de noves infraestructures (allotjament, habitatge, obra pública) han accelerat l'arribada de treballadors immigrants que provenen d'Àfrica i d'Amèrica Llatina. Com a conseqüència d'aquest procés migratori, a partir de l'any 2000 la immigració internacional a les Illes Balears i a Espanya és ja un "fet social", comença a aparèixer en els mitjans de comunicació, s'imposa en els debats públics i és reconeguda per les instàncies oficials. Amb la qual cosa, els "autòctons" comencen a veure's obligats incloure "l'altre" en les seves pràctiques socials, ja que els immigrants són una part permanent de l'espai.

Com veiem, en el cas de la societat balear, la immigració no és un fet nou, sinó que ha estat durant anys la clau fonamental del seu progrés demogràfic, econòmic i cultural. Però, sí que és vera que, aquests darrers anys, la presència de població immigrant ha presentat increments percentuals molt elevats. Això significa que l'any 2006 el 43,3% de la població de les Balears no ha nascut a les Illes. D'aquests, el 24,5% ha nascut a una altra comunitat autònoma i el 18,8% a un país estranger. Dels nascuts a l'estranger cal destacar l'augment progressiu d'immigrants procedents de països extracomunitaris (Font: Institut Balear d'Estadística).

En el món laboral, els treballadors s'estan ubicant segon el seu origen ètnic/nacional. La immigració extracomunitària es reparteix la majoria de treballs no qualificats: destaca la formació de "nínxols" laborals d'origen magrebí a l'agricultura i en la construcció, subsaharians en la construcció i destaca la presència de treballadors procedents de l'Amèrica Central i del Sud en hostaleria i en treballs relacionats amb el personal domèstic.

Aquests darrers anys també es van consolidant les xarxes migratòries i es produeix un canvi en les característiques de la immigració extracomunitària que dona lloc a reagrupacions familiars i a l'aparició de la segona generació. La consolidació de les xarxes migratòries propicia la seva entrada a l'escola, compartint espai amb la població ja assentada. Tot això implica la necessitat de dissenyar polítiques educatives que tinguin en compte la nova situació: nous plantejaments pedagògics, una nova atenció a la diversitat, plans d'acollida específics, problemàtica escola pública - escola privada, segregació escolar, plans d'immersió lingüística i cultural, etc.

Encara que la Constitució espanyola (art. 149.1.2.) atribueixi al Govern central la competència en matèria de *nacionalitat, immigració, emigració, estrangeria i dret a asil i també en matèria de drets internacionals*, la integració és un procés que per al seu desenvolupament depèn, en bona part, de les característiques del context. És per això, que les comunitats autònomes i els municipis constitueixen l'escala més adequada per definir i implantar plans i programes que la promoguin. Seguint amb aquesta línia, el nou Estatut de les Illes Balears, aprovat l'any 2007, atribueix a la Comunitat Autònoma competències exclusives en matèria d'integració social i econòmica de l'immigrant. La política autonòmica d'immigració per incorporar els immigrants es plasma i canalitza mitjançant els plans integrals d'a-

tenció als immigrants. L'any 2005 es va editar el II Pla Integral d'Atenció a les Persones Immigrades de les Illes Balears. A hores d'ara, s'estan elaborant les línies estratègiques que marcaran les directrius d'un 3r pla, que entrarà en vigència en un futur pròxim.

2. Immigració i família. El dret a viure en família

Com veiem, a partir de l'any 2000, es van consolidant les xarxes migratòries extracomunitàries de països menys desenvolupats, que donen lloc a reagrupacions familiars i a l'aparició de la segona generació. Per tant, en aquests moments, ens trobam en la segona fase d'un projecte migratori que és familiar.

Podem afirmar que els esdeveniments ens estan demostrant que la immigració és un assumpte de família, en què els fills ocupen un lloc central. I migrar amb fills o bé organitzar la seva arribada mitjançant la reagrupació familiar significa orientar d'una determinada manera els esforços humans i materials del projecte migratori, segons la qual es prendran decisions i prioritats. A més, el fet de dur els fills implica una reducció important de l'enviament de remeses, tant si l'objectiu és la incorporació dels fills en el mercat laboral, com si l'objectiu és una formació acadèmica de llarga durada.

El dret a la vida en família, mitjançant la reagrupació familiar, és un dels elements clau de qualsevol política orientada a la integració dels

estrangers en el país receptor, ja que la reagrupació familiar contribueix a la creació d'una estabilitat sociocultural que facilita la integració de les persones immigrades, la qual cosa permet promoure la cohesió econòmica i social de la comunitat de destinació. Nombroses investigacions també ens demostren que esmorteix el risc d'aïllament respecte a l'entorn, i afavoreix d'aquesta manera l'arrelament. A més, és un procés indissociable dels moviments migratoris.

El dret a la vida en família és un dret reconegut en les legislacions nacionals i internacionals.¹ La Unió Europea l'ha regulat mitjançant una directiva obligatòria per a tots els estats membres.² La legislació espanyola (Llei orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social –BOE de 12 de gener de 2000–)³ reconeix el reagrupació familiar com un dret bàsic derivat d'un altre no menys fonamental, cosa que permet als estrangers viure en família. El que resulta evident i determinant per sol·licitar la reagrupació de la família és l'estabilitat laboral, unida al desig de permanència al nostre país, i disposa d'un habitatge digne. Condicionants que difícilment pot complir un col·lectiu que acaba d'arribar a les Illes.⁴

El règim general d'estrangeria espanyol es decanta per la família nuclear, com a model de família susceptible de ser reagrupat, això és, que es decanten per la família formada per cònjuge i fills menors o incapacitats que es trobin a càrrec del reagrupant, així com alguns ascendents.

1 Declaració Universal dels Drets Humans d'1 de desembre de 1948.

2 Directiva 2003/86/CE del Consell, de 22 de setembre de 2003, sobre el dret a la reagrupació familiar.

3 La reagrupació dels familiars de tercers estats es regula per la Llei 4/2000, modificada per la 14/2003 i desplegada per l'actual Reglament d'Estrangeria 2393/2004.

4 La normativa d'estrangeria espanyola atribueix el dret a la unitat familiar i per tant el dret a reagrupar, exclusivament als estrangers titulars de la carta de residència, és a dir, en situació de regularitat. Nega el gaudi a la família tant als irregulars que, a més, estan exclosos també de la resta de drets, sinó també als estrangers amb permís de curta durada, això és inferior a un any. Els condicionants materials per la reagrupació familiar són: tenir mitjans de subsistència suficients per atendre les necessitats de la pròpia família i disposar d'un habitatge adequat.

3. Aproximació a l'estructura familiar de la immigració a les illes Balears. Perfils segons l'edat i el sexe i la reagrupació familiar

L'anàlisi de l'estructura de l'edat i el sexe de la població de nacionalitat estrangera ens dona informació del moment del procés migratori en què es troba aquesta població, i en certa mesura també ens pot donar informació sobre les relacions entre immigració i família. La variable família va adquirint un pes especial en els processos migratoris, ja que aquests responen en moltes ocasions a estratègies de tipus familiar, i l'immigrant, en molts casos, es pot veure preseleccionat en la seva partida en el moment en què es troba en el calendari familiar on juguen un paper molt important l'edat i el sexe. A més, l'estructura de la població per edat i sexe, juntament amb les dades de reagrupació familiar, ens apor-

ten informació sobre el grau d'assentament del país d'acollida.

És important conèixer l'estructura de l'edat i el sexe ja que les principals relacions i xarxes de solidaritat s'estableixen amb individus de la mateixa nacionalitat. Nombrosos autors assenyalen (Col·lectiu Ioé, 1999) que des de la perspectiva de gènere no és el mateix ser d'un grup caracteritzat per l'equilibri entre sexes (situació que, en principi, facilita la reproducció dels rols de la societat d'origen), que a un altre on les dones constitueixen una majoria clara (circumstància que propicia un canvi dels papers tradicionals), o a un de tercer on les dones són minoria (el que pot reforçar el control social masculí). Els grups en els quals existeix un clar predomini d'un dels dos sexes estan, en principi, en situació més precària perquè es troben en més dificultats per reproduir les pautes relacionals i les modalitats de cooperació i solidaritat habituals en els seus països d'origen, on les estructures familiars adopten un paper central.

Taula 1. Població de les illes Balears i població estrangera per continent de nacionalitat i sexe. 2006

	Total Illes Balears	Europa	Àfrica	Amèrica Nord	Amèrica Central	Amèrica Sud	Àsia	Oceania
Homes	50,1	49,3	68,8	48,5	40,1	47,1	58,6	48,8
Dones	49,9	50,7	31,2	51,5	59,9	52,9	41,4	51,2
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Institut Balear d'Estadística.

Taula 2. Població de les illes Balears i població estrangera per continent de nacionalitat i grup d'edat. 2006

Grup d'edat	Total Illes Balears	Europa	Àfrica	Amèrica Nord	Amèrica Central	Amèrica Sud	Àsia	Oceania
0-14	15,0	10,3	19,3	12,4	12,0	16,1	14,9	5,4
15-24	11,8	9,1	16,1	8,9	14,2	15,2	13,2	5,4
25-44	35,8	39,3	54,6	39,6	55,3	54,0	53,7	59,5
45-64	23,5	28,7	9,0	25,3	15,0	12,9	16,0	24,4
65 i més	13,8	12,7	0,9	13,7	3,5	1,9	2,2	5,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Font: Institut Balear d'Estadística.

El primer que cal esmentar és que l'1 de gener de 2006 es comptabilitzen a les illes Balears 167.751 immigrants, el 16,7% de la població total, el 51,5% dels quals són homes i el 48,5%, dones. Les dades de què disposam, quant a composició per edat i sexe, ens permeten fer algunes comparacions entre col·lectius.

La població d'Europa presenta una distribució equilibrada per sexe, quant a la composició per edat, és la més envellida, ja que compten amb la major proporció de persones d'edat madura i majors; junts representen el 41,4% del col·lectiu.

Els nacionals de l'Amèrica Central, presenten un predomini de les dones: aquestes representen el 59,9%, compten amb la major concentració de població entre 25 i 44 anys (55,3%) i, en comparació dels altres grups, una reduïda proporció d'infants (12,0%). Són països on el nivell de solteria, les famílies monoparentals i les dissolucions matrimonials són altes, fets que expliquen el predomini de la immigració femenina. Algunes investigacions ens demostren (García, I., 2007) que la monoparentalitat és molt corrent entre les famílies d'origen immigrant. En alguns casos aquesta ha tingut lloc abans d'iniciar la immigració, per ventura va ser el que la va provocar. Però també és habitual que aparegui durant el procés migratori o després. La monoparentalitat redueix les possibilitats de gestió de la situació familiar, pel fet de no comptar amb la col·laboració del consort per fer-se càrrec dels fills, aquest fet pot accelerar o dificultar la reagrupació familiar.

També apareix un predomini de les dones, encara que més lleu entre els originaris de l'Amèrica del Sud –un 52,9%. En analitzar la variable sexe, podem agrupar els països d'aquesta zona en dos subgrups. El primer format per l'Argentina, l'Uruguai i Xile, que pre-

senten característiques comunes definides com a "europees": desexualització del procés migratori i menor importància relativa del matrimoni i la constitució de la família; presenten una distribució equilibrada per sexes. El segon grup, format pel Brasil, Colòmbia, Veneçuela, Perú, Bolívia i l'Equador presenta una situació intermèdia: característiques semblants a les del països de l'Amèrica Central barrejades amb característiques definides com a "europees"; en aquest subgrup les dones constitueixen una majoria clara. Quant a la distribució per edat, podem afirmar que els nacionals de l'Amèrica del Sud tenen amb una elevada concentració de població infantil (16,1%) i una elevada població entre 25 i 44 anys (un 54,0%). Es tracta d'una població jove, amb una elevada proporció d'infants i adults joves en edat de treballar. Això implica una major proporció de naixements, així com també una major reagrupació familiar. La reagrupació familiar es dona de manera massiva entre els nacionals de Colòmbia i l'Equador, ambdós suposen el 29,3% dels estrangers reagrupats dels darrers sis anys a Mallorca –2002 i 2007, (s'ha de tenir en compte que els nacionals d'aquests dos països tan sols representen, l'any 2006, el 13,3% dels immigrants residents a les illes Balears). Per tant, parlanm d'un col·lectiu que va consolidant el seu procés migratori i es va arreplantant dins el context de Illes.

Els homes són molt més nombrosos que les dones entre els nacionals d'Àfrica, on les dones representen el 31,2% del col·lectiu. Podem agrupar els països d'aquesta zona en dos subgrups: el Magrib i l'Àfrica subsahariana. Si bé en tots la presència masculina és notable, la distribució per edats presenta diferències notables. La població que prové del Magrib es caracteritza per ser una població jove, amb una elevada proporció d'infants i adults joves en edat de treballar, i en què les dones apareixen bàsicament com a reagrupades.

Això no obstant, a l'Estat espanyol s'està detectant que la presència de només homes en el col·lectiu marroquí s'ha rebaixat en els darrers anys; en aquest moment la vinguda és bàsicament femenina, de dones joves i fadrines que vénen a fer feina en el servei domèstic⁵. Ara aquestes dones tenen un paper actiu en el procés migratori i no vénen només per fenòmens de reagrupació familiar (Martínez, U, 1997). Aquest fenomen pareix donar-se també en el cas de les Illes, ja que si l'any 2004 els contractes realitzats a dones del Magrib representen el 9,2% de tots els contractes realitzats a aquest col·lectiu, l'any 2000 només eren el 5,6% dels contractes realitzats a tot el col·lectiu magribí (segons el Centre d'Estudis i Programes Laborals de les Illes Balears). Sembla que la dona magribina va trobant a les Balears un àmbit laboral en el qual inserir-se laboralment.

Els immigrants amb nacionalitat marroquina són el col·lectiu més nombrós quant a rea-

certa estabilitat econòmica i un cert arrelament dins la societat balear.

D'altra banda, la població amb nacionalitat d'algun país de l'Àfrica Subsahariana es caracteritza per ser una població adulta jove, amb poca presència d'infants i de majors de 45 anys. La poca presència de menors de 15 anys i d'individus majors de 45 anys i la descomposició per sexes ens indiquen l'escassa importància de la reagrupació familiar en aquest col·lectiu. Els condicionants per a la reagrupació familiar són difícils de complir per a aquest col·lectiu, que fa poc que ha arribat a les Illes, juntament amb el fet que en molts països de l'Àfrica Subsahariana les "migracions són com un ritu de pas, està fora de la comunitat d'origen és un viatge iniciàtic en el qual el jove aprèn a ser home, i quan torna ja pot formar una família, (...) una de les motivacions per emigrar dels joves és el matrimoni" (Crespo, R., 2001). Aquests fets explicarien la poca incidència de la reagrupació familiar.

Taula 3. Reunificació familiar i nacionalitat. Mallorca

NACIONALITAT	ANY						Total 2002-2007
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Europa	8,2	8,7	1,8	2,8	5,4	1,1	4,2
Àfrica	50,4	34,2	62,2	45,1	28,9	44,7	43,2
Amèrica Nord	0,4	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1
Amèrica Central	1,6	3,0	3,4	2,9	2,3	3,4	2,9
Amèrica Sud	32,0	44,8	17,8	41,7	55,8	36,7	39,1
Àsia i Oceania	7,4	9,3	14,6	7,3	7,6	14,0	10,5
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Total absolut	1.242	2.582	2.748	2.262	3.281	3.477	15.592

Font: Oficina d'Estrangeria – Delegació del Govern a les Illes Balears. Ministeri de Treball i Afers Socials.

grupacions familiar. El 81,4% dels reagrupats de l'Àfrica tenen nacionalitat marroquina, fet que ens demostra que és un col·lectiu que en certa mesura va consolidant el seu projecte migratori, i assoleix

La reagrupació familiar està canviant a marxes forçades el panorama de la immigració a les illes Balears. Implica l'entrada d'un nombre important d'immigrants i, a més, és una forma d'integració de l'immigrant, ja que possibilita

5 És una de les categories laborals que més ha augmentat en els darrers anys. Ruth Mestre en el seu article "Immigración, exclusión y género" (2001) a *Immigración y Derechos*. Fernández, N; Calvo, M. (coord.) Zaragoza: Mira Ediciones SA. (pàg. 97-109) assenyalava que el fet que les dones immigrants estiguin en possessió de la majoria dels contractes del servei domèstic ens adverteix de la seva situació precària, i no del reconeixement dels seus drets. El treball de servir és un treball que se suposa apropiat per les dones que per naturalesa depenen d'altres i per a immigrants. L'exploatació en el treball de servir no s'ubica en el treball que es realitza, sinó en el fet que es fa per a algú de qui es depèn.

tenir al seu voltant l'entorn familiar. La reagrupació familiar ha obert a Mallorca les portes a 15.592 immigrants en els darrers sis anys (període 2002-2007). D'una immigració exclusivament laboral, hem passat a una immigració familiar.

Sabem, o algunes investigacions així ho apunten (Santos Rego, M. A. 2007), que el temps que ha transcorregut fins a la reagrupació familiar és determinant per a la integració social, sobretot dels més joves. I que quan la separació ha estat llarga, la convivència familiar torna a començar sovint en problemes i necessita un temps d'adaptació.

ha d'influir no només en la composició efectiva de les llars, sinó també en el seu clima emocional i en l'estructura d'expectatives i desitjos, en les seves prioritats, en els seus sentiments de culpa o frustració, o en les seves majors o menors necessitats de recuperar un temps perdut o de tenir una ràpida constatació que el cost material i sentimental del trasllat ha estat recompenyat.

Totes aquestes circumstàncies fan que les famílies immigrades passin per processos (que no sempre són monopoli seu), però que hi són especialment freqüents. Tal com assenyalen Terrén, E.; Carrasco, C. (2007), entre

Taula 4. Reagrupació familiar i parentiu. Mallorca

ANY							
PARENTIU	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Total 2002-2007
Ascendent *	41,0	63,2	52,1	59,3	54,6	54,6	55,2
Cònjuge**	24,9	26,5	37,8	26,7	22,0	33,7	29,1
Tutor	0,1	0,3	0,2	0,6	0,4	0,3	0,3
Descendent***	33,7	8,9	9,1	12,9	21,9	10,6	14,6
Altres	0,3	1,0	0,9	0,5	1,1	0,8	0,8
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Total general	1.242	2.582	2.748	2.262	3.281	3.477	15.592

*EL REAGRUPANT ÉS ASCENDENT (PARE O MARE) DEL REAGRUPAT

**EL REAGRUPANT ÉS CÒNJUGE DEL REAGRUPAT

***EL REAGRUPANT ÉS FILL DEL REAGRUPAT

Font: Oficina d'Estrangeria – Delegació del Govern a les Illes Balears. Ministeri de Treball i Afers Socials.

De les 15.592 reunificacions familiars d'immigrant que ha autoritzat la Delegació del Govern durant el període 2002-2007, el 55,2% dels expedients corresponen a fills d'aquests treballadors i el 29,1% a cònjuges. Cal destacar que el 14,6% dels expedients reunificats han sol·licitat l'arribada dels seus pares. Els matrimonis estrangers que han anat arribat a les Illes solen treballar tots dos amb una dedicació de moltes hores al dia, fet que provoca la necessitat de deixar els "padrins" com a responsables de la cura dels més petits.

No és difícil pensar que la forma en què s'hagi produït la separació i la reagrupació familiar

aquests processos podem esmentar: la reelaboració dels rols masculí i femení (com passa en casos de monoparentalitat o, entre els llatinoamericans, en els casos de reagrupació precedits del treball de la mare i acompanyats de l'atur del pare); la renegociació o derivació de l'autoritat paterna (com passa en casos de maternitat internacional); la convivència plurifamiliar o de famílies amb altres adults en una sola llar; o la inversió de la relació de l'educació típica (com passa quan és el menor qui domina la llengua d'acollida i ensenya o explica a l'adult, o normalment, l'adult no pot evitar mostrar-se davant els menors com a aprenent del context d'acollida, amb la consegüent pèrdua de la legiti-

mitat de l'experiència i el que això condueix per a l'exercici de la seva autoritat).

Les famílies immigrades, efectivament, senten les pressions del trasllat perquè aquest pot estabilitzar diversos aspectes de la vida familiar, des de la mateixa composició de la llar de residència fins a les figures i processos mitjançant els quals es produeix la cohesió o l'autoritat de les famílies, i és en el context d'aquesta desestabilització o reestructuració en el qual han d'enquadrar-se les seves expectatives i actituds respecte a l'escola, el treball, l'entorn social... (Terrén, E. i Carrasco, C. 2007).

Aquests projectes propis duen sovint dificultats, negociacions i esforços que s'afegeixen a la complexa aventura de créixer (Carrasco, S.; Ballestín, B.; Borison, A., 2007).

Per tant, atès que la reagrupació és més freqüent que l'emigració de tot el nucli familiar, les dades ens demostren que les famílies d'origen immigrant no es poden conceptualitzar vinculades a un únic entorn social i arrelades a un sol territori, sinó que s'estenen a través de les fronteres nacionals; així que la majoria s'han anat format entre un "allà" i un "aquí" al llarg d'una trajectòria que pot tenir moltes formes.

Taula 5. Reagrupació familiar i edat. Mallorca

EDAT	ANY						Total 2002-2007
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
0-14	24,3	25,9	24,6	34,2	40,2	36,5	32,1
15-24	43,6	41,6	35,1	37,2	36,6	31,1	36,6
25-44	23,1	22,0	28,7	19,2	15,8	22,6	21,7
45-64	5,8	7,6	7,7	6,1	4,9	6,9	6,5
65 i més	3,1	2,9	3,8	3,3	2,5	2,9	3,1
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Total General	1.242	2.582	2.748	2.262	3.281	3.477	15.59215.592

Font: Oficina d'Estrangeria – Delegació del Govern a les Illes Balears. Ministeri de Treball i Afers Socials.

El 36% dels parents directes d'immigrants que han estat reagrupats en els darrers sis anys a Mallorca mitjançant la reagrupació familiar tenen entre 15 i 24 anys. La presència de fills fa més visible la població immigrada a la societat d'acollida, per la necessitat de fer ús de determinats serveis, com ara la relació directa amb l'escola. És important assenyalar que a la llarga l'escolarització de l'alumnat immigrant esdevé un agent de primer ordre per a la integració dels seus familiars, en edat adulta, dins el medi sociocultural.

A més, hem de tenir en compte que tots els infants i joves de la immigració, nascuts en origen o en destinació, arribats en diverses edats acompanyant els seus familiars, construeixen amb el temps projectes propis d'assentament, i a vegades, també de retorn.

4. Famílies mixtes i integració

Una de les conseqüències de la immigració a les illes Balears és l'augment del nombre de matrimonis mixtos i, com a conseqüència, la formació de famílies multiculturals o internacionals. Entenem per famílies mixtes aquelles parelles en les quals l'origen ètnic o la primera nacionalitat d'un dels seus membres és de nacionalitat no espanyola.

Una de cada set bodes que se celebren a Espanya té ja un cònjuge d'un altre país (un de cada cinc a les Balears, Canàries, Madrid i Catalunya i La Rioja, a més de Ceuta i Melilla). En total, l'any 2005 els matrimonis mixtos suposaren ja el 19,42% dels celebrats a les Illes, el doble que l'any 1999. El 45,3% dels matrimonis mixtos tenen un cònjuge d'un

país d'Amèrica del Sud i l'altre de nacionalitat espanyola.⁸

Alguns autors (Rodríguez, D. 2004) afirmen que "el context de formació i dinàmica de les unions mixtes constitueix un espai híbrid sociocultural especialment actiu i complex; i aquestes dinàmiques impliquen processos de negociació i acomodació de bagatges socioculturals diversos".

La investigació sobre matrimonis mixtos ens mostra com canvien les societats modernes. En aquestes, la unitat familiar es configura com un motor de canvi social, per això la importància d'aquest nou fenomen que, als EUA, constitueix una de les tendències demogràfiques més importants del país.

Faria falta una anàlisi més complexa per veure cap a quina societat ens encaminam, una anàlisi que ens permeti contestar preguntes com si la formació de matrimonis mixtos és un

indici d'integració, si implica absència de prejudicis, com es realitza la transmissió generacional de valors i creences dins les famílies mixtes...

Respecte a la pregunta si la formació de matrimonis mixtos és un indicatiu d'integració, algunes investigacions (Albert, M. C. i Masanet, E.; 2007) apunten que aquesta afirmació ha de ser qüestionada i relativitzada, ja que depèn moltes vegades del context social, polític i legislatiu en què s'emmarquin les unions mixtes.⁹ És més, com assenyala l'estudi de Dan Rodríguez (2004), la integració es refereix fonamentalment als aspectes estructurals i instrumentals de la inclusió dels immigrants de la societat receptora; això és, l'accés en condicions d'igualtat als drets de ciutadania, la qual cosa inclou l'accés a recursos com l'habitatge, el treball, l'escolarització, la cobertura sanitària, la participació en la vida política i també el dret a la reunificació familiar.

8 Font: Institut Balear d'Estadística.

9 El mestissatge no és un signe d'integració si, per exemple, un immigrant es casa amb un individu nadiu perquè el Govern obstaculitza la reunificació amb l'espòs o l'esposa. Alguns estudis (Rodríguez, D., 2004) assenyalen que, precisament, un increment dels matrimonis mixtos pot ser degut a un marc legislatiu immigratori restrictiu.

Bibliografia

Albert, M. C. i Masanet, E. (2007) "Socialización, competencia intercultural y construcción de identidades múltiples en el contexto de familias multiculturales: una aproximación teórica". V Congreso sobre la Inmigración en España y las Migraciones Internacionales en el Cambio de Siglo, València, 21/24 de març de 2007.

Carrasco, S.; Ballestín, B.; Borison, A. (2007) "Padres e hijos en el proyecto migratorio: aspiraciones, expectativas y relaciones en un contexto de dificultades múltiples". V Congreso sobre la Inmigración en España y las Migraciones Internacionales en el Cambio de Siglo, València, 21/24 de març de 2007.

Colectivo Ioé (1999) "La inmigración extranjera en España, 2000". A DA: *La integración extranjera en España. Los retos educativos*. (pàg. 13-68) Barcelona: Fundació "La Caixa".

Crespo, R. (2001) "Les cultures dels immigrants: la religió i la tradició de l'Àfrica Subsahariana com a factor d'adaptació". A DA: *Societats pluriculturals i educació: la interculturalitat com a resposta* (pàg. 93-104) Girona: Universitat de Girona i Ajuntament de Girona.

García, I. (2007) "La conciliación reglada: procesos de fragmentación, reagrupación y desagrupación de las familias migrantes." V Congreso sobre la Inmigración en España y las Migraciones Internacionales en el Cambio de Siglo, València 21/24 de març de 2007.

Martínez, U. (1997) *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España*. Madrid: Editorial Trotta.

Mestre, R. (2001) "Inmigración, exclusión y género". A: Fernández, N. i Calvo, M. (coord.) *Inmigración y Derechos*. Zaragoza: Mira Ediciones SA.

Pascual, A. (2006) "Las imágenes de la inmigración en Mallorca. Interpretaciones de la multiculturalidad y la ciudadanía". Tesis doctoral no publicada.

Rodríguez, D. (2004) "Inmigración y mestizaje hoy. Formación de matrimonios mixtos y familias transnacionales de inmigrantes en Cataluña". *Migraciones*, 16, 77-120.

Terrén, E; Carrasco, C. (2007) "Familia, escuela e inmigración". *Migraciones*, 22, 9-46.